

Rada Péter¹

A liberális világrend napirendalkotói: az Európai Unió és az Egyesült Államok kapcsolatai

The Agenda Setters of the Liberal World Order: The EU–US Relations

Az Európai Unió (EU) és az Amerikai Egyesült Államok kapcsolata nem egyenlő az európai–amerikai kapcsolatokkal. Az utóbbi jóval bővebb, és tradicionálisan hangsúlyos védelmi együttműködési és biztonsági eleme van. A tanulmány célja, hogy körüljárja azokat az ügyeket, amelyek a két fél kapcsolatainak napirendjén vannak, és a legfontosabb, trendeket meghatározó kérdésterületek alapján csoportosítva adjon logikát az EU és az Egyesült Államok kapcsolatai elemzésének. Ha leszűkítjük a kérdésterületet, akkor a napirenden lévő ügyek alapján a kapcsolatokat három nagyobb dimenzióba sorolhatjuk. Ezek egymással is átfedést mutatnak, és egyes ügyek nem egyértelműen tartoznak kizárólagosan csak egy csoportba. Ezek a kérdéscsoportok: a biztonsági jellegű kérdések; a gazdasági kapcsolatok; illetve azok a globálisan jelen lévő ügyek, amelyekben a két fél kölcsönösen egymásra van utalva. A napirend leíró bemutatása azért érdekes, mert az EU és az Egyesült Államok a liberális világrend legbefolyásosabb szereplői és annak alakítói.

Kulcsszavak: EU, Egyesült Államok, európai–amerikai kapcsolatok, liberális világrend

The EU–US relations do not correspond completely with the European–American relations. The latter is broader and traditionally it has a very heavy defence and security policy cooperation dimension. The present analysis intends to look into the specific EU–US relations with defining the issues on the agenda and examining these issue areas. The issue areas overlap each other and a single issue may belong to other areas, too. These areas of issue groups on the EU–US agenda are: security cooperation; economic cooperation and the global challenges, which need to be addressed together.

---

¹ Egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar
Európa-tanulmányok Tanszék, e-mail: rada.peter@uni-nke.hu

Description of the agenda makes sense in the perspective of the liberal world order, because the EU and the US are the two most important agenda setters of the liberal world order.

Keywords: EU, United States, European–American relations, liberal world order

Bevezetés

Az EU és az Egyesült Államok kapcsolata nem egyenlő az európai–amerikai kapcsolatokkal. Az utóbbi jóval bővebb, és tradicionálisan hangsúlyos védelmi együttműködési és biztonsági eleme van, például a NATO-n keresztül. Az amerikaiak európai jelenléte mindig valamilyen biztonsági kihíváshoz volt köthető a múltban is. Jelen tanulmány ezt a tényt/dilemmát járja körül koncentrálna az EU–USA-halmazra, még akkor is, ha rengeteg átfedés van. Ha leszűkítjük a kérdésterületet, akkor a napirenden lévő ügyek alapján a kapcsolatokat három nagyobb dimenzióba sorolhatjuk. Ezek egymással is átfedést mutatnak, és egyes ügyek nem egyértelműen tartoznak kizárólagosan egyetlen csoportba. Ezek a kérdéscsoportok: a biztonsági jellegű kérdések; a gazdasági kapcsolatok; illetve azok a globálisan jelen lévő ügyek, amelyekben a két fél kölcsönösen egymásra van utalva.

A tanulmány vállaltan nem törekszik klasszikusan tudományos elméleti újítás felvázolására, és nem is célja, hogy a nemzetközi kapcsolatok tudományos módszertanát megújítsa. Mégis a vállalkozás nem teljesen értékelhetetlen tudományos szempontból, mert egy komplex terület tematikáját kívánja összefoglalni egy tudományos folyóiratban, magyar nyelven. Magában a tanulmányban leírt megállapítások valószínűleg ismerősek lesznek azoknak, akik az EU–USA-kapcsolatokkal foglalkoznak, és nem lesznek meglepők azoknak sem, akik vagy az EU külkapcsolataival, vagy az Egyesült Államok külpolitikájával foglalkoztak korábban. Rendezvények, blogbejegyzések, médiainterjúk léteznek a témában, ezért az olvasóban valóban az az érzés merülhet fel, hogy jelen tanulmány egy „túlírt” területen jelenik meg. Viszont a kizárólag az EU–USA-kapcsolatokkal foglalkozó, magyar nyelvű és tudományos folyóiratban nem jelentek meg tanulmányok az elmúlt években. Így a szakértők és azok, akik mélyebben foglalkoztak tudományosan az EU-val vagy az Egyesült Államokkal, azok látják és értik ennek a tanulmánynak hiánypótló – ha nem is jellegét, hanem – törekvését.²

A liberális világregnd értelmezéseinek keretei közé helyezve az EU–USA-napirendet, a tanulmány célja a fentebbieket is figyelembe véve éppen ezért az, hogy rávilágítson, a „liberális világregnd” szempontjából releváns összefüggések között mi alkothat egy olyan logikai és gondolati rendszert, amely hazánk és régióink szempontjából is releváns és a minket körülvevő rend meghatározó szereplőit jellemzi. Az EU és az Egyesült Államok a liberális világregnd „fenntartói”, így a két szereplő napirendjén megjelenő

² Miszlivetz Áron hasonló célú és tematikájú munkáját érdemes megemlíteni 2021-ből. Ezenkívül a Nemzeti Köszolgálati Egyetemen működő több kutatóintézet is foglalkozik a kérdéssel, és több esemény is érintőlegesen említette a jelen tanulmányban taglalt kérdést. Lásd MISZLIVETZ 2021.

kérdések magának a rend működésének meghatározó elemei és lenyomata. Mindezen keresztül végső soron következtetéseket lehet levonni a világrend jövőjével kapcsolatban is. Mindez nem célja jelen tanulmánynak, de kijelöli azt a teret, amelynek irányába jelen kutatást is fejleszteni érdemes. Nem azt állítjuk itt, hogy senki sem foglalkozott volna a világrend – hiszen jelen tanulmány szerzője is megtette többször³ – működésével, a régiókkal, az Egyesült Államokkal vagy az EU-val. A tanulmány inkább megkísérli bevégezni azt, amit a korábbi releváns írások és szerzők intellektuális erőfeszítései hoztak elérhető közelségbe a hazai és a nemzetközi szakirodalomban, és összefoglalja a napirenden megjelenő kérdéseket, még ha inkább leíró módon is.

Történeti háttér

Az európai–amerikai kapcsolatok története rendkívül hosszú múltra tekint vissza, gondoljunk csak arra a tényre, hogy magát az Egyesült Államokat európai telepesek hozták létre, és az Európához, Nagy-Britanniához fűződő – kezdetekben kifejezetten konfliktusos – kapcsolat sarkalatos pontját képezte az Egyesült Államok külpolitikájának. Mindez világosan kifejeződött például az amerikai elzárkózás politikájának tradíciójában és olyan normatív irányokban, amelyeket például Washington búcsúbeszéde vagy a Monroe-elv jelölt ki. A 20. századra vonakodó nagyhatalommá váló Egyesült Államok Európában maradt a második világháború után, és tevékenyen részt vett Európa újjáépítésében és az új biztonsági intézményrendszer létrehozásában. Ma pont ez a biztonsági felépítmény recseg és okot ad a reformmal kapcsolatos gondolatok megfogalmazására.

Washington számára a hidegháború hajnalán nem csak gazdasági érdek diktálta cél volt egy egységes Európa. Az európai egység megteremtése biztosítékot jelentett a szovjet területi és a kommunista ideológiai térnyerés feltartóztatására is. Nem meglepő módon az Egyesült Államok már az EU előzményének számító ESZAK-kal hivatalos diplomáciai kapcsolatot létesített 1953-ban, és a brit különleges kapcsolatok jegyében arra „bátorította” legszorosabb európai szövetségesét, hogy vegyen részt az európai integrációban. Ugyan az amerikaiak csak 1961-ben hoztak létre képviseleti irodát Brüsszelben, de a bilaterális kapcsolatok intenzívek és szorosak maradtak. A hidegháború végére reagálva, még a Szovjetunió felbomlását megelőzően elfogadták a Transzatlanti nyilatkozatot 1990-ben,⁴ amely szorosabb gazdasági-kereskedelmi, tudományos és oktatási területeken elindított együttműködést célzott. Majd az új nemzetközi helyzetben 1995-ben elfogadták a jóval ambiciózusabb Új Transzatlanti Napirendet.⁵ A dokumentum, amelyet a 2020-as tervek újítanak meg (az életbelépéshez elengedhetetlen volt Biden ratifikációja 2022 októberében⁶) 150 részletesen kifejtett célt fogalmazott meg a szoros és intézményes együttműködésre az átalakuló globális politikai és gazdasági környezetben. A legfontosabb közösen megfogalmazott célok között szerepelt Európa

³ Lásd pl. RADA 2007; RADA 2019.

⁴ European Community 1990.

⁵ European Union 1995.

⁶ Lásd az adatok megosztásáról szóló megegyezés ratifikációjával kapcsolatos fehér házi közleményt: www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/10/07/fact-sheet-president-biden-signs-executive-order-to-implement-the-european-union-u-s-data-privacy-framework/

gazdaságának fejlesztése és a volt szocialista országok integrálása a transzatlanti szövetségi rendszerbe, megújuló kapcsolatok Oroszországgal és Ukrajnával, az emberi jogok védelmének megerősítése az európai szomszédságban, vagy a demokráciák övezetének kiszélesítése az egész európai kontinensen. Az azóta eltelt időszakban több stratégiai dokumentumot is elfogadtak, amelyek célja a kapcsolatok intézményes elmélyítésének folytatása volt, többek között a rendszeres EU–USA-csúcsok formájában. Azért érdekes és fontos ez a dokumentum, mert a háború előtt, sőt a Covid-járvány elején szövegezték, de pont azokat a kihívásokat érintik, amelyek hatása a háború miatt felerősödött, mint a gazdasági nehézségek, az energia biztonságos és kiszámítható előállítása vagy a kiberbiztonság.

A transzatlanti napirend keretei között a felek 1998-ban Londonban fogadták el a gazdasági kapcsolatok fejlesztésének új kereteit is Transzatlanti Gazdasági Partnerség címmel.⁷ Ebbe a sorba illik a 2005-ös közös nyilatkozat a transzatlanti gazdasági integrációról és növekedésről,⁸ illetve a 2021-es közös zöld gazdasági kezdeményezés.⁹ A gazdasági együttműködés célja, hogy leépítsen olyan akadályokat, amelyek a kereskedelem fejlődésének útjában állnak. A cél mindig is nagyra törő volt, de számos központi ellentétes érdek miatt nem sikerült megvalósítani a még ambiciózusabb Transzatlanti Kereskedelmi és Befektetési Partnerség tervét.¹⁰ Ilyen akadályok voltak, amelyekkel kapcsolatban kétoldalú megállapodások születtek: a légi kereskedelem és közlekedés összehangolása, a műholdas navigáció egységesítése (Galileo), vagy a vállalkozások érdekeinek kölcsönös figyelembevétele (Transatlantic Business Dialogue¹¹) a nemzetközi fórumokon, mint például a Kereskedelmi Világszervezet tárgyalási fordulóján.

A transzatlanti kapcsolatok nem merül ki az EU és az Egyesült Államok intézményes viszonyában, az annál bővebb, de mindenképpen összefüggő területeket foglal magában, mint a biztonsági és védelmi együttműködésnek keretet adó NATO és az összes európai országgal ápolt (nem csak EU-tagok) bilaterális kapcsolatokat is. Nem véletlen, hogy a „leegyszerűsítés” – természetesen – nem kimondott szándékával az Egyesült Államok támogatta a NATO és az EU folyamatos bővítését is, így a különböző együttműködések tagsága többé-kevésbé mára meg is egyezik. Az EU és az Egyesült Államok szoros kapcsolata évente közel hattrillió dollár értéket állít elő, és közvetlenül csak az együttműködés tízmillió munkahelyet teremt.¹²

A NATO-n túl, közvetlenül EU-s szinten meghatározott célok a világjárvány ellen tett erőfeszítések, a klímaváltozás lassítása, a kereskedelmi és befektetési környezet javítása vagy a demokráciák globális támogatása. Továbbá olyan kényes kérdések is megjelentek a napirenden – amelyek inkább megosztják az Uniót –, mint a demokratikus és jogállami elvek háttérbe szorulása elleni fellépés (az EU-n belül is), az EU nem hatékony Covid-19 utáni gazdasági helyreállítási tervei. A legutóbbi EU–USA-csúcson

⁷ European External Action Service 1998.

⁸ Council of the European Union 2005.

⁹ European Council – Council of the European Union 2021.

¹⁰ Transatlantic Trade and Investment Partnership, lásd: www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/priorities/ttip

¹¹ Lásd: <https://transatlanticbusiness.org/tabd>

¹² Congressional Research Service 2022.

döntöttek a Kereskedelmi és Technológiai Tanács¹³ felállításáról, valamint elindították a közös technológiai és versenypolitikai párbeszédet.¹⁴ A Trump által üdvözölt, de az EU és Egyesült Államok kapcsolatát valójában bonyolító brexit szintén központi téma volt 2016 óta. Az új helyzet olyan kérdéseket érint, mint egy lehetséges szabadkereskedelmi megállapodás (a Biden-adminisztráció számára ez nem azonnali prioritás) az Egyesült Államok és Nagy Britannia között, a brit-EU-kapcsolatok megnyugtató új mederbe terelése, de például a Clinton-adminisztráció bábáskodása mellett megszületett nagypénteki megállapodás és az északír békefolyamat jövője. A kapcsolatok napirendjén ma olyan kérdések jelennek meg, mint az amerikaiak inflációt kordában tartani kívánó intézkedései, vagy a legnagyobb technológiai (amerikai) óriások európai tevékenységének szigorú szabályozása.¹⁵ Előbbi az amerikai lépések miatt, az utóbbi pedig az EU szabályozásai miatt¹⁶ – még ha akár érthető is a szándékok – kérdőjelezi meg a liberális szabadkereskedelem elveit.

Az amerikai-európai kapcsolatok rendkívül összetettek, és könnyű sok száz tételből álló listát összeállítani. A kapcsolatok sokszínűsége mögött azonban három kiemelt, stratégiai fontosságú dimenzió jelenik meg (természetesen nem degradálva olyan területek szerepét sem, mint a kulturális, társadalmi, oktatási kapcsolatok sokszínűsége): a biztonsági dimenzió, a gazdasági dimenzió és a globális ügyek dimenziója. Ez nem meglepő, hiszen az EU és az Egyesült Államok kapcsolataiban is ezek a dimenziók voltak az együttműködés fejlesztésének sarokkövei.

Az EU és az Egyesült Államok kapcsolatának biztonsági dimenziója

Ha a biztonsági dimenziót említjük, vitathatatlan hogy a transzatlanti kapcsolatokon belül először a NATO jut eszünkbe. Jelen tanulmány fókusza az EU és az USA kapcsolata, így a NATO-n belüli kapcsolatok és a NATO-EU-viszony nem képezi annak központi témáját. Természetesen teljesen nem lehet elvonatkoztatni a NATO-tól és a katonai, védelmi együttműködéstől, és az itt tárgyalt témák és a NATO-ügyek között átfedés van.

¹³ Az EU hivatalos oldala: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-us-trade-and-technology-council_en; valamint az amerikai fél hivatalos oldala: www.state.gov/u-s-eu-trade-and-technology-council-ttc/

¹⁴ European Commission 2021.

¹⁵ A 2022 augusztusában hatályba lépő amerikai infláció csökkentéséről szóló törvény (Inflation Reduction Act, IRA) semmiképpen sem meglepő, ha Joe Biden amerikai elnök prioritásait vesszük figyelembe, és összhangban van mind a zöldpolitikai tervekkel, mind a világkereskedelem szempontjából a kínai befolyás növekedésének lassítása céljával. Azonban az IRA értelmében az amerikaiak a klímacélok elérése során preferálják az amerikai szereplőket, így az EU-s partnerek is versenyhátrányba kerülnek és negatív diszkrimináció hatálya alá esnek. Természetesen mindez sem a liberális rend alapelveivel, sem pedig az EU-USA-napirend általános logikájával nincsen összhangban. A kérdés még jó darabig problémát fog jelenteni a kapcsolatokban. Lásd például: www.bruegel.org/comment/eu-response-untied-states-inflation-reduction-act

¹⁶ A GAFAM (Google, Apple, Facebook, Amazon, Microsoft) gyűjtőnévvel illetett techóriások tevékenységével kapcsolatban már nagyon hosszú ideje folyik a vita mind gyakorlati, mind alapvető elveket érintő kérdésekben. Lásd bővebben: www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2021-000153_EN.html

A NATO–EU-kapcsolatok, vagy általában a NATO fejlődése gazdag szakirodalommal rendelkezik, ami útmutatót ad ebben, ezekben a kérdésekben is.¹⁷

Az orosz invázió Ukrajnában a második világháború óta eltelt időszak egyik legsúlyosabb nemzetközi jogsértése, ami a biztonsági dimenzió szerepét talán aránytalanul is prioritizálja. 2014-ben is világos volt, hogy az orosz agresszióra nem katonai választ kell adni, de a biztonsági együttműködés egységének a bizonyítása kiemelkedően fontos. Még inkább igaz mindez a szankciók egységességének (azaz hatékonyságának) megtartására, amelyhez az EU elengedhetetlen partner. 2014 nem törte meg Moszkvát, legalábbis nem annyira, mint a 2015-ben a megegyezésbe belemenő Iránt a közös szankciócsomag. A 2022-es jóval koordináltabb és súlyosabb csomag, de a valódi hatásairól folyamatosak voltak a viták, és a szövetség sem tud örökre kitarítani, ha a nem szándékolt következmények látványosan jobban megviselik az EU-t, mint az Egyesült Államokat. Az biztos, hogy gazdaságilag Oroszország belerokkan hosszú távon a szankciókba, de nem ez a cél (legalábbis nem szabadna), hanem a háború minél gyorsabb befejezése, vagyis nem Oroszország kiiktatása a nemzetközi politikai-gazdasági rendszerből, ami az EU-nak is rendkívül fájdalmas lenne. Az EU–orosz gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok értéke számokban kifejezve tízszerese az amerikai–orosz hasonló kapcsolatoknak. Viszont úgy tűnik, hogy ez a tény elfelejtődik a politikai viták közepette.

A szankciók tekintetében viszont a túlzó amerikai követelések visszaüthetnek, például azoknak az európai cégeknek a szankcionálása, akik bármilyen formában együttműködnek orosz cégekkel (például közös konzorciumok vagy vegyesvállalatok formájában), mert az európai gazdaság ütőerét jelentő energiaellátást is érintik. És akkor még nem is beszéltünk arról, hogy az egyoldalú és az európai félelmeket és fenntartásokat nem meghalló amerikai külpolitika gyanút kelt az EU egyes tagállamaiban, amelyek a realitás talaján állva egyébként sem viszonyulnak egységesen a szankciókhoz. Még akkor sem, ha a szankciók jogosságát az EU 27 tagállama közül egy sem kérdőjelezte meg. A magyar kormányt vélt oroszbarátsága miatt többször pellengérré állították Washingtonban, miközben az EU egyéb tagállamai sem repdestek az örömtől a szankciók tekintetében. 2014-ben Görögország tulajdonképpen meg is kérdőjelezte a szankciókat, Szlovákia és Csehország sem volt éltanuló az amerikaiak szemében, és például Németország fenntartotta az Északi Áramlat projekteket. 2022-ben pedig a sajtóban szintén aránytalanul többször kritizált magyar álláspont jelenik meg az energiahordozók kereskedelmének szankcionálása tekintetében, miközben a valódi visszatartó erő Németország és Franciaország is inkább semleges szeretne maradni ezen a területen.¹⁸ És az is biztos, hogy 2014-hez hasonlóan ma is az EU-t (és egyes tagállamait eltérő módon) sokkal súlyosabban érinti, így nem alaptalan az a nézet, hogy a szankciók árát nem megosztva fizetik meg a szövetségesek, hanem az EU erőn felül viseli a terheket.

Viszont jelentős fejlemény a biztonsági dimenzióban, hogy 2014-től eltérően az EU és az Egyesült Államok is szállít fegyvereket Ukrajnának. Először Trump döntött a katonai segély jelentős növeléséről 2018-ban, majd 2022-ben az EU is engedélyezte a fegyverszállításokat, miután egyértelművé vált, hogy a minszki alapokon nyugvó megbékítési politika (éppen Putyin mondta azt fel) kudarcot vallott.

¹⁷ Lásd például GARDNER 2017.

¹⁸ VINOCUR 2022.

Kevesebb figyelmet kap manapság, de az amerikai–európai biztonsági együttműködés fontos pillére (volt) az iráni nukleáris fegyver kifejlesztésének megakadályozása. Az együttműködés és a koordinált szankciós politika eredményeként írták alá 2015-ben az iráni nukleáris megállapodást (Joint Comprehensive Plan of Action),¹⁹ amelyet egyébként éppen az Egyesült Államok rúgott fel, amikor Trump 2018-ban egyoldalúan felmondta az abban való részvételt. Biden már a kampány alatt kiemelt témaként kezelte, hogy az Egyesült Államok visszatér a tárgyalásokhoz, azoknak a jövője megjósolhatatlan, tekintve, hogy azoknak Oroszország is a részese volt.²⁰ De ennél még komplexebb a kérdés, mert a teljes közel-keleti stabilitást érinti és a 2022 őszére érzékennyé vált szaúdi–amerikai kapcsolatokat is befolyásolta. Az energiaellátás és energiaárak szempontjából Európában kulcsfontosságú monarchia nem tette meg azt a szívességet, hogy a kitermelést fokozva lenyomja az árakat, így kárt okozva Oroszországnak. Az amerikai elnök hiába tett látogatást is az országban 2022 nyár végén.²¹

Az energiabiztonság vitathatatlanul központi eleme a biztonsági dimenzióknak még akkor is, ha a szankciós politikához hasonlóan nagyon hangsúlyos gazdasági hatása van. Hosszú távon mindig is cél volt az orosz gáztól való függés csökkentése az EU-n belül, és összhangban az európai zöld megállapodással (EU Green Deal)²² a megújuló energiára való fokozatos átállás jegyében az európai gazdaság struktúrájának átalakítása, többek között például mindez hangsúlyos eleme a Covid-19 utáni helyreállítási terveknek is. De maga Ursula von der Leyen vallotta be 2022-es évértékelő beszédében,²³ hogy nem működik az RRF-stratégia (nem így fogalmazott nyíltan, de kiemelte, hogy mennyi pénz vár még gazdára). Egyértelműen ideológiafűtött vita lett a magyar jogállamiság (a lengyel is, ha nem Ukrajna megsegítése a kérdés, mert akkor engedékenyebbek a kritikus hangok) kérdéséből, amely összekapcsolódott az újraindítási pénzekkel. Az RRF lényege, hogy elismerjük, csak közös fejlődéssel lehet kilábalni az európai szintű válságból, akkor bármilyen fejlesztési pénzt visszatartani egész Európára veszélyes. Egyébként is kiderült, hogy jó pár „jogállami éltanuló” sem kapta meg az uniós pénzeket, mint Hollandia.²⁴ Azaz a jelenlegi súlyos gazdasági helyzetben inkább a pénzek hatékony felhasználására kellene most már koncentrálni. Egyébként ez amerikai érdek is.

Az Oroszországtól független energiaforrások megtalálása kiemelt feladat (elméletben működik is), például az LNG nyújtotta lehetőségek hatékonyabb kihasználásával. Ugyanakkor – bármennyire is erre helyezi a hangsúlyt Washington – az LNG-szállítások csak a töredékét válthatják ki az orosz gáznak, és még ha a számos nyitott infrastrukturális kérdést figyelmen kívül is hagyjuk, akkor is kétséges, mikorra lehet valódi realitása a valódi amerikai jelenlétnek a gázszállítások terén Európában. Gyakran elfelejtjük, hogy a megnövekedett LNG-forgalom például számos zöld kibocsátási célt veszélyeztetne.

¹⁹ ROBINSON 2022.

²⁰ GARDNER 2020.

²¹ Lásd például a Carnegie elemzését a témában: ALGHANNAM–YAGHI 2022.

²² European Commission 2019.

²³ Ursula von der Leyen évértékelő beszéde meghallgatható és olvasható: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493

²⁴ Hivatalos csatornákon igyekeznek ezeket a tényeket homályosabban közölni, de Hollandia volt az egyik ország, amelyeknek szintén problémái voltak az RRF-tervek benyújtása során is. A következő cikk kicsit rávilágít a háttérre: WATT 2022.

Azaz hiába vált az Egyesült Államok 2017-re (előtte törvényi akadályai is voltak) önellátóvá és nettó exportórré, nem lesz képes az orosz gázt kiváltani.

Az energiabiztonság nem új eleme az EU–USA-együttműködésnek, hiszen az első olajválság után éppen ennek a keretében hozták létre az OECD részeként működő párizsi székhelyű Nemzetközi Energia Ügynökséget. A földgáz tekintetében viszont nem nagyon történt előrelépés és az infrastruktúra is kötött. A helyzet természetesen rendkívül súlyos, és Oroszország számtalanszor használta az energiafegyvert az EU megosztására is, és 2006-ban, 2009-ben, valamint 2013–2014-ben is elzárta a gázt Ukrajna felé a leghidegebb hónapokban. Ezek a válságok az EU számára világossá tették a kietettség mértékét és Ukrajna elkerülésére tett projektek irányába lökték az egyes uniós tagokat (lásd az Északi Áramlat projektek),²⁵ illetve rákényszerítettek további tagokat a hosszú távú újabb megállapodások aláírására, többek között korlátozva ezen országok általános külpolitikai mozgásterét Oroszországgal szemben. A nukleáris energia egyfajta alternatívát jelenthetne, amint az a magyar tervekben is szerepel, de itt is megjelenik egyszerre az orosz jelenlét szankcionálásának az igénye, illetve anélkül is a valódi európai helyettesítő javaslat hiánya. Azaz például a nem valós és megvalósítható amerikai javaslatok, az európai alternatíva hiánya önálló megoldásokat kényszerítettek ki az EU-n belül, ami az EU-t meg is osztja.

Az energiabiztonság tágabban értelmezve már a hidegháború alatt fontos cél volt az amerikai–európai együttműködésben, és az is maradt mai napig. Az Egyesült Államok hiába önellátó az energia területén, az európai szövetségesei miatt nem engedheti meg a teljes kivonulást például a Közel-Keletről. Az európai energiabiztonság hiánya politikai és gazdasági fenyegetésekhez és egyensúlytalanságokhoz vezetne Európában, és áttételesen gazdasági nehézségeket az Egyesült Államokban. A politikai instabilitás pedig nagyon könnyen éket verne a NATO-, valamint az EU-tagországok közé (éppen emiatt lenne tanácsos a jóval megfontoltabb, az EU-ra nehezedő amerikai nyomás az orosz gázt érintő szankciók tekintetében). Intézményesen az energiabiztonság politikai és üzleti kérdéseit is figyelembe veszi az EU–USA Energia Tanács,²⁶ amelynek találkozóin minden felet meghallgatnak, azonban a nagypolitikai, stratégiai döntések során nem minden esetben szívárognak át az itt kialakult nézőpontok, vélemények. A keretrendszert pedig a korábban említett Transzatlanti Gazdasági Együttműködés jelenti.

Az EU és az Egyesült Államok biztonsági együttműködésének kiemelt eleme a terrorizmus elleni küzdelem, uniós viszonylatban elsősorban a rendészeti együttműködés, a hírszerzési, bűnüldözési információk megosztása területén. Mindez nem meglepő a 2015-ös elégtelenül kezelt illegális migrációs válság fényében, amikor számos olyan személy jutott az EU-ba, akik ismeretlenek voltak a hatóságok számára, viszont az amerikai együttműködés keretében az EU is rendelkezett volna róluk információkkal, többek között az amerikai terrorista-adatbázisok megosztása és cserébe az európai határrendészeti adatok (már ha volt egyáltalán ilyen) megosztása segítségével. Például a 2015-ös párizsi támadás kilenc elkövetője közül hatról bizonyították később, hogy harcoltak az Iszlám Állam kötelékében és a kaotikus állapotokat kihasználva észrevétlenül jutottak vissza az EU-ba. Egyébként az esetükben a francia hatóságok is rendelkeztek

²⁵ Congressional Research Service 2022.

²⁶ European Commission 2022.

információkkal, csak a többi ország nem, amelyeken keresztülhaladtak. Annak ellenére, hogy a frissebb számok nem érik el a 2015–2016-os sajnálatos csúcst, még 2020-ban is 57 terrortámadás történt, miközben az EU-statisztikák közé már nem vették be Nagy-Britanniát.²⁷ Ugyanakkor az őrizetbe vételek száma arányában ma már jelentősen meghaladja a kivitelezett támadásokat, ami köszönhető többek között a hatékonyabb rendészeti együttműködésnek is az Egyesült Államokkal.

Az Egyesült Államok biztonsága szempontjából is kiemelkedően fontos az együttműködés, és a rendészeti kooperáció elégtelensége nagyon könnyen okozhatja a vízumszabályozások megváltozását. Jelenleg az EU állampolgárai vízumkönnyítés segítségével utazhatnak az Egyesült Államokba, azonban ha az EU nem képes megfelelően biztos adatokkal rendelkezni potenciális terroristákról (akik egyébként uniós állampolgárok), illetve nem hajlandó az adatokat megosztani az Egyesült Államokkal, a vízumprogram sem fog sokáig működni. Az EU-n belül is problémát jelent, hogy a terroristák a schengeni övezet adta lehetőségeket kihasználva, állampolgárként szabadon utazhatnak bármelyik országba az övezeten belül. Sok esetben az sem megnyugtató amerikai nézőpontból, hogy ugyan az uniós tagországok hatóságai potenciálisan terroristaként tartanak számon személyeket, ha mégsem sikerül megakadályozni a támadásokat. Erre példa, hogy a 2016-os berlini karácsonyi vásárt ért támadás elkövetőjéről pontosan tudták, hogy terrorcselekményre készül. A megoldás a Schengeni Információs Rendszer megosztása lenne az amerikai hatóságokkal, ami viszont nemcsak gyakorlati akadályokba ütközik, hanem jelentősen össze is kapcsolódik az eltérő EU-s és amerikai adatvédelmi szabályozással.

Ugyan az EU rendészeti hatékonysága a terrorcselekmények megakadályozása terén még hagy kívánnivalót maga után, de hozzá kell tenni, hogy jelentős fejlődést ért el az EU a rendészeti területen az elmúlt három évtizedben. Az Europol 1994-es létrehozása óta a terrorizmus elleni küzdelem központi elemmé vált uniós szinten is. Az Europol 1999 óta minden súlyosabb bűncselekmény esetében koordinál, 2002-ben pedig létrejött az Eurojust, amely a rendészeti területen felül az igazságszolgáltatást is összehangolja. Természetesen a 2001-es terrortámadások az Egyesült Államokban ezen a területen is indokolták az EU-s és az európai-amerikai együttműködés fokozását. Például ezek után van az EU-nak is saját listája a terrorista szervezetekről, illetve elfogadott definíciója a terrorizmussal kapcsolatban. Az illegális migrációs válság és az azt követő terrortámadásokra reagálva az Európai Bizottság 2017-ben közös jogszabályt fogadott el a terrorizmus elleni küzdelem tekintetében.²⁸ 2018-ban tovább szélesedett a vizsgált területek köre, ami kiterjed az online kommunikációra is.

Az európai-amerikai együttműködés tekintetében nem a célok meghatározása jelentette a vita alapját, hanem a megvalósítás. A viták sorából is kiemelkedik az utasnyilvántartási adatok (*passenger name record*, PNR) kezelése, pontosabban azok megosztása az EU és az Egyesült Államok között. Az adatok gyűjtésének fontosságát megerősítette az EU 2014-es stockholmi programja,²⁹ amelynek célja a terrorizmus, súlyos bűncselekmények és szervezett bűnözés megelőzése és azok elleni hatékony

²⁷ Europol 2021.

²⁸ 2017/541 (EU) európai parlamenti és tanácsi irányelv.

²⁹ PEERS 2014.

fellépés. Az EU 2017-ben és 2018-ban is újabb csomagokat fogadott el ezzel kapcsolatban, elsősorban a terroristák EU-n belüli mozgásának megnehezítésére és feltérképezésére, ami magában foglal minden online tevékenységet vagy elektronikus kommunikációt is. Azaz nem feltétlenül volt helytálló az amerikai kritika, hogy az EU nem igyekezne mindent megtenni ezen a téren, de figyelembe véve, hogy a Covid-19-járvány előtt éves szinten 70 millió utas³⁰ utazott transzatlanti járatokon, a kérdés valóban kulcsfontosságú. Csak összehasonlításként, az Egyesült Államok 1992 óta használja a PNR-adatok gyűjtését a terrorizmus elleni küzdelemben, mégsem sikerült fényt deríteni a 2001-es terrortámadásokra, mert az elkövetőkről Európában létező adatok nem álltak rendelkezésre az Egyesült Államok hatóságai számára. Értelemszerűen, ahogyan fentebb is említettem, nem a cél tér el, de az EU fenntartásokkal kezeli, hogy tömegesen lehessen személyes adatokat gyűjteni, elsősorban a visszaélésekkel kapcsolatos lehetőségekre gondolva. A PNR-megállapodás 2012 óta létezik az EU és az Egyesült Államok között,³¹ de nem feltétlenül volt hatékony a gyakorlat. Végül 2016-ban az EU úgy döntött, hogy megosztja partnereivel a nemzetközi járatokkal kapcsolatos utasinformációkat. Ebben a folyamatban az amerikai relációban Magyarország élen járt a 2015-ben kibontakozó menekültválság kezelése érdekében.³²

Nem meglepően a kérdés kezelésének újabb sürgető aktualitást adott az addig nem tapasztalt menekülthullám és illegális migrációs válság 2015 óta. Az Egyesült Államok jogosan kritizálta európai partnereit, hogy az EU külső határait nem képesek megfelelően védeni. Ez a kérdés kisség álságos, mert az Obama-adminisztráció semmit sem tett, hogy nyilvánosan elismerje a menekültválság biztonsági kockázatait az Egyesült Államokra nézve. Azaz az Obama-adminisztráció nem lépett a rendkívül negatív – többek között Magyarországgal kapcsolatos – közvélemény alakítása érdekében, így kontraproduktív módon ebben a kialakult súlyos helyzetben is inkább a szövetségesei belpolitikájával volt elfoglalva. A „mainstream” amerikai média sem segített, amely a szenzációt követve a legnagyobb nyomás alatt álló EU-s országok ellen hangolta az amerikai közhangulatot. Nagyon sokan elemezték már a 2015-ös válságot, és itt nem is cél annak a feltárása, hogy milyen okok vezettek ahhoz, hogy csak 2015-ben 1,2 millió külföldi állampolgár érkezett – többségük illegálisan – az EU-ba. Az illegális migrációs válság súlyosabban hatott az EU-ra, mint a globális gazdasági válság 2008-ban, hiszen éket vert az EU tagállamai közé ideológiai és érzelmi alapon, így megnehezítette az amerikai-európai együttműködést is ezen a területen.

A migrációs hullámmal óhatatlanul terroristák és bűnözők is érkeztek az EU-ba, amit az Egyesült Államok aggódva figyelt, hiszen ezen emberek jelentős része (például hazatérő külföldi harcosok) uniós állampolgárként a vízummentességi program keretében könnyedén az Egyesült Államokba is utazhat(ott). Továbbá hosszú távon problémának tűnt, hogy a menekültként érkező terroristák és bűnözők, akik nem rendelkeztek EU-s papírokkal bizonyos idő után akár állampolgárokká válhatnak. Ugyan a közvélemény Donald Trumphoz köti a beutazási tilalmat, de az amerikai Kongresszus

³⁰ Minden évre és régióra pontos adatokat lehet találni az ENSZ vonatkozó repülési ügyekkel foglalkozó szervezete honlapján: www.icao.int/annual-report-2019/Pages/the-world-of-air-transport-in-2019.aspx 22012A0811(01) megállapodás.

³¹ Hazánk ilyen jellegű tevékenysége már jellemző volt az uniós magyar elnökség idején is. Europe Daily

³² Bulletin 2011.

már 2016-ban szigorította a szabályozást és megtagadta a vízummentes beutazást azoktól az uniós állampolgároktól, akik 2011 óta Szíriában, Irakban, Iránban, Szudánban, Líbiában, Jemenben vagy Szomáliában jártak.³³ Önmagában azonban nem hatékony ez a szigorítás, ha az európaiak nem rögzítik, vagy nem osztják meg, hogy kik ezek az állampolgárok. Mindez kiegészült azzal az igénnyel, hogy az Európába érkező összes „menekültet” alaposan ellenőrizték a külső határokon, és vegyenek mindenképpen ujjlenyomatot, amelyet megosztanak az amerikai hatóságokkal automatikusan, például a National Counterterrorism Centerrel, akik képesek valós időben az adatokat összehasonlítani az amerikai terrorista-adatbázissal.³⁴ Mindez logikusnak hangzik, de a legtöbb uniós tagországban az ilyen jellegű adatok személyes, így védett adatoknak számítanak, és alapos ok és indok nélkül azokat nem lehet(ett) tárolni és megosztani sem. 2020-ban az EU elfogadta, hogy tárolhatja egy központi adatbázisban a külföldi állampolgárok adatait, és 2021-ben bevezette azt a rendszert, hogy minden vízummentesen érkező adatait is tárolják.³⁵ De lássuk be, hogy amerikai részről ez még mindig nem oldja meg teljesen a helyzetet, mert mi történik az uniós állampolgárok adataival?

Szintén a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem területéhez és az együttműködéshez tartozik a pénzügyi tranzakciók adatainak rögzítése és az adatok megosztásának a kérdése. Ezen a területen az együttműködés szorosabb és intézményesítettebb, annak köszönhetően, hogy a transzatlanti kapcsolatok legdinamikusabb területe a gazdasági együttműködés. Ennek legfontosabb jogi szabályozását a Terrorist Finance Tracking Program jelenti.³⁶ A megállapodások kiterjednek a pénzügyi tranzakciók nyomon követésére például a terrorizmushoz kapcsolódó tevékenységeket illetően is. A SWIFT-rendszer gördülékeny működése eleve megkövetelte ezen a területen az együttműködést, így például a pénzmosás üldözése is kifejezetten hatékonyan működik EU–USA-viszonylatban. Tegyük hozzá, hogy a brexit ezen a téren is fennakadásokat okozott és kérdéseket vetett fel, mert Nagy-Britannia kiemelkedően jelentős szereplő az európai pénzügyi tranzakciók szabályozása területén.

Ugyan, ahogyan említettem, a transzatlanti védelmi együttműködés legfőbb intézményes keretét a NATO jelenti, de EU–USA-szinten is megérdemel pár gondolatot a terület elemzése. Az EU a védelempolitika területén különösen hasznos az Egyesült Államok számára olyan földrajzi régiókban, ahol az amerikai hadsereg „kevésbé aktív”, mint Afrika. Az EU Közös Biztonság- és Védelempolitikájának (CSDP) keretében végrehajtott polgári és katonai békefenntartó műveletek többsége Afrikában zajlik. Az Egyesült Államok megítélése szerint ezek a műveletek alapjaiban járulnak hozzá a kontinens biztonságának és stabilitásának a fenntartásához. Az EU nélkül a régió destabilizálná, ami a terrorizmus növekedéséhez, járványok terjedéséhez, gazdasági instabilitáshoz és esetlegesen humanitárius katasztrófákhoz vezetne. Az EU-nak, pontosabban a tagállamainak (a brexit itt is problémákat vet fel) régebbi hagyományai vannak az afrikai jelenlét tekintetében.

³³ THRUSH 2017.

³⁴ A szervezet hivatalos honlapja: www.dni.gov/index.php/nctc-home

³⁵ GARDNER 2020.

³⁶ A programról bővebben: https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/page/terrorist-finance-tracking-programme_en

Amerikai szempontból szintén különösen fontos az EU jelenléte a Nyugat-Balkánon vagy a Keleti Partnerség országaiban. Az utóbbi térségben végzett uniós tevékenység sikerét erősen megkérdőjelezi az orosz agresszió 2014 óta, és az invázió 2022-ben értelmetlenné is teszi annak elemzését az eredeti célok értelmében, vagyis a béke és stabilitás övezetének kiterjesztését. Az EU boszniai művelete elengedhetetlen jelentőségű az amerikai politika szempontjából is. De ugyanígy az EU koszovói tevékenysége is kiegészíti a NATO- vagy az amerikai jelenlétet.

A békefenntartói tevékenységek tekintetében általában is elmondható az érdekek harmóniája, amelyet a 2011-es megegyezés intézményesített.³⁷ A megállapodás értelmében az amerikai fél is részt vesz például az afrikai uniós műveletekben, de a koszovói együttműködésnek is ez adott új keretet. A további együttműködés elmélyítésének tekintetében azonban vannak kétségek az amerikai fél részéről. Vannak, akik azt vetik fel, hogy az önálló EU-védelempolitika (esetlegesen egy uniós stratégiai autonómia) minden bizonnyal súrlódásokat okozna az EU és az Egyesült Államok között, valamint a NATO-n belül is új kérdéseket vetne fel. Természetesen Washington számára az lenne a legkényelmesebb, ha a védelempolitika területén az EU egyszerűen követné az Egyesült Államokat és az amerikai érdekek szerint meghatározott célok elérését szolgálná. Érdekes ez az álláspont, mert a lisszaboni szerződés előtt az amerikai félnek inkább az volt a baja, hogy a védelempolitika területén az EU nem képes koordinálni a tagállami álláspontokat, és a közös politika lassú és körülményes.³⁸ Ezzel összekapcsolódik, de inkább a NATO-n belül központi téma az egyes tagországok elégtelen védelmi ráfordítása, amelyet az Egyesült Államok mindig is kritizált. Ahogyan fentebb is említettük, az orosz invázió ebben változást hozott. Az EU 2014 után aktívabban kezdett foglalkozni annak a lehetőségével, hogy a lisszaboni szerződés adta új kereteket hogyan lehet hatékonyan használni a védelempolitika területén. 2017-ben az EU-tagországok – Nagy-Britannia, Dánia és Málta kivételével – úgy döntöttek, hogy az állandó strukturált együttműködés (*permanent structured cooperation*, PESCO)³⁹ keretében lehetővé teszik, hogy az együttműködésben részt vevő államok közösen fejlesszék kapacitásukat az EU védelmi képességeinek javítása érdekében. Az együttműködés tágabb kereteket biztosít, mint a korábban is létező harccsoportok intézménye. A Trump-adminisztráció kritikus volt a PESCO-val kapcsolatban, mert abban a mindig elkerülni szándékozott duplikációt látták.⁴⁰ Valójában az igazi indoka az amerikai kritikának az volt, hogy féltek, az európaiak nem veszik a későbbiekben megfelelő mértékben igénybe az amerikai védelmi ipart és csökkenni fognak az amerikai beszerzések. Vagyis Trump attól félt, hogy az európaiak követik az amerikai gyakorlatot a védelempolitika területén és a „buy American first” amerikai beszerzési logikára építve egyfajta „buy European first” politikára állnak át, diszkriminálva az amerikai vállalatokat. A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy a PESCO gyakorlati sikerét erősen megkérdőjelezi az agresszív amerikai bilaterális lobbizás az amerikai fegyverek beszerzésére.

³⁷ IÑIGUEZ DE HEREDIA 2020.

³⁸ GARDNER-EIZENSTAT 2010.

³⁹ IÑIGUEZ DE HEREDIA 2020.

⁴⁰ BRATTBERG 2020.

Az EU és az Egyesült Államok kapcsolatának globális dimenziója

A globális kihívások elleni közös küzdelem talán az EU és az Egyesült Államok együttműködésének legsikeresebb területe. Ezek közül is kiemelkedik a klímaváltozás lassítása és általában a környezetvédelem területe. Azonban a védelmi területtől eltérően itt az EU számít éltanulónak és (nyilván uniós szempontból) követendő példának. Az EU-alapszerződések evolúciója során is egyre fontosabb kérdéssé vált a környezetvédelem, és az EU-nak hatékony intézményes eszközei vannak ezen a területen. A gazdasági növekedés kényszere az Egyesült Államokat sokszor ambivalenssé teszi a globális verseny miatt a klímacélok kialakítása és jogi kötőerővel rendelkező vállalása szempontjából. Azt ugyan mindkét fél elfogadja, hogy egy bolygónk van, de az Egyesült Államok inkább vonakodó, mint valódi globális példamutató vezető volt az EU-hoz képest ezen a területen. Ugyanakkor vitathatatlan, hogy a két fél vezető szerepe nélkül nem nagyon képzelhető el elmozdulás a sokak által szükségesnek tartott globális kormányzás irányába. A környezetvédelem és a klímaváltozás kihívása nyilvánvaló, de nem biztonságiasodott a terület,⁴¹ ami miatt a transzatlanti együttműködés ebben a kérdésben nem hasonlítható például a NATO-ban tapasztalt szoros kapcsolathoz. Az EU nagyon sokáig gyakorlatilag egyedül volt a fejlett országok, azaz a legfőbb kibocsátók közül, amelyik valódi és költséges lépésekre is hajlandó volt. Az eltérő hozzáállást az eltérő lehetőségek is okozzák. Természeti kincsek tekintetében az EU inkább függő, míg az Egyesült Államok gyakorlatilag önellátó, mindez többé-kevésbé igaz az agrárszektorra is, annak ellenére, hogy az EU-n belül a közös agrárpolitika a kezdetektől kiemelt terület. Az amerikai vezető politikai körökben is gyakran osztott nézet – például Trump is hangoztatta, illetve ki is léptette az Egyesült Államokat a klímaegyezményből⁴² – szerint nem bizonyított teljes mértékben, hogy az Egyesült Államok jelenlegi gazdasági tevékenysége valóban ennyire káros lenne a környezetre.

Az eltérő álláspontok kialakulásához nem kis mértékben járult hozzá az a tény, hogy míg az Egyesült Államok gyakorlatilag képes lenne teljes mértékben – és hosszú távon – önellátó lenni az energiaszükségletei kielégítése szempontjából, addig az EU mind a kőolaj, mind a földgáz tekintetében súlyosan függ a külső forrásoktól. Ez már korábban is azt jelentette, hogy az EU nagyobb hangsúlyt fektetett a megújuló energiaforrásokra, aminek további motivációt jelent a 2022-es orosz invázió és az orosz függőség csökkentésének igénye.

A klímaváltozással vagy a környezetvédelemmel kapcsolatban egyértelműen törést jelentett az 1997-es kiotói jegyzőkönyv amerikai ratifikálásának elmaradása. Ugyan Al Gore, Clinton alelnöke szignifikáns szerepet játszott a megegyezés tető alá hozásában, az amerikai Kongresszus és elnök (ekkor már Bush) mégsem ratifikálta azt. Mindeközben az EU ment tovább az elkezdett úton, és jól meghatározott klíma- és kibocsátási célok határozott meg és követett. Ennek fényében, ha az Egyesült Államok részéről jogosnak ítéljük a kritikát a védelmi területen, akkor a környezetvédelemben az EU teljesít erőt

⁴¹ WRIGHT 2021.

⁴² MCGRATH 2020.

felül és az Egyesült Államok a potyautas. Az amerikaiak ugyanakkor úgy érveltek, hogy az európai partnereiknek könnyebb, mert a gazdaságot és az ipar szerkezetét egyébként is át kellett volna alakítani a gazdasági fejlődés fenntartása érdekében, így a szigorúnak tűnő célok nem jelentettek jelentős többletterheket. Az Egyesült Államok viszont lemaradna a globális gazdasági versenyben.

A jegyzőkönyvben vállaltak teljesítése világviszonylatban is megbukott, gyakorlatilag csak az EU folytatta azok végrehajtását, és újabb célokat is kitűzött a 2010-es években. Valamilyen – legalábbis elvi hozzáállás mentén mindenképpen – változást hozott Barack Obama elnöksége. Az mindenképpen igaz, hogy 2009-ben az Egyesült Államok súlyos és addig precedens nélküli vállalásokat tett időzítve a koppenhágai csúcsra. Azonban az EU és az Egyesült Államok között jelentős mértékben nem közeledtek az álláspontok a klímaváltozás valódi hatásait tekintve. Nem meglepő módon a csúcs valójában kudarc volt.⁴³

Ugyan Koppenhága nem volt sikeres, de megalapozott a későbbi együttműködésnek és a részes államok megegyeztek, hogy tető alá hoznak egy Kiotót felváltó nemzetközi megállapodást, amelynek az Egyesült Államok már tevékeny részese lett. Mindez végül a 2015-ös párizsi klímacsúcshoz és megállapodáshoz vezetett.

A párizsi klímamegállapodás tekintetében az Egyesült Államok valódi vezető szerepet vállalt és nem hagyta magára az EU-t, az amerikai megbízott folyamatosan tárgyalta a kulcsfontosságú egyéb partnerekkel is, mint Kína vagy Oroszország. Például a csúcs után elfogadták a nemében történelmi – hatásaiban kevésbé – közös kínai-amerikai nyilatkozatot a klímaváltozásról.⁴⁴ A már közös európai-amerikai ambíciók valóban jól hangoztak, és az EU szempontjából jogi kötőerővel is rendelkeztek, azonban Obama számára nem volt elegendő az elnökségből hátralévő kicsivel több mint egy év. A továbbra is létező ellentéteket kihangsúlyozva, az új elnök, Donald Trump egyik első intézkedése volt, hogy biztosítsa, az Egyesült Államokat nem köti jogilag semmi az önkéntes vállalások teljesítésére. Ennek legitim terepet adott, hogy az amerikai alkotmány értelmében a megállapodást a Szenátusnak kellett volna jóváhagynia, de az a republikánus többségen nem ment át, és az elnöki rendelettel helyettesített ratifikációt egyszerű volt semmisé tenni egy új elnöki rendelettel. A létező szerződéses kötelezettségeket az Egyesült Államok tiszteletben tartotta és csak az átmeneti időszak lejárta után lépett ki valójában, ami érdekes módon a 2020-as elnökválasztás másnapján lépett életbe. Az egyezmény vállalásait egyéni és önkéntes alapon az amerikai szövetségi államok közel fele ennek ellenére betartotta.

Joe Biden kampánya során is élesen kritizálta Trump döntését és egyik első intézkedése volt annak az elnöki rendeletnek az aláírása, amely újra részes állammá tette az Egyesült Államokat 2021. február 19-én. Biden aktívan részt vett a glasgow-i csúcson is 2022-ben, amely után Kínával egy újabb közös nyilatkozatot fogadtak el. Biden esetében a kihívás a vezető szerep visszaszerzése lesz, illetve a hitel újraépítése a környezetvédelem tekintetében a transzatlanti együttműködés keretében is.

Szintén globális együttműködés kiemelt területének számít a nemzetközi segélyezés és a humanitárius fellépés. Ez a terület tulajdonképpen globális EU-amerikai

⁴³ McGRATH 2020.

⁴⁴ GARDNER 2020.

koprodukciónak számít, mert a két fél a globális segélyezés pénzügyi fedezetének kétharmadát adja. Ha csak a történelmi gyökereket tekintjük, az EU és az Egyesült Államok együttműködése a Marshall-segéllyel indult. Ennek sikerén felbuzdulva, illetve abból tanulva nem véletlen, hogy a terület kiemelt politikává vált/maradt. Humanitárius kérdésterület egyértelműen a globális járványok megfékezése, amire sikeres példa a 2014–2015-ös nyugat-afrikai ebolajárvány elleni közös fellépés, amit sikerült izolálni. Sajnálatos módon az együttműködés nem működött ilyen hatékonyan a Covid-19 esetében, amelyet már 2019-ben észleltek, de 2020 végéig nem sikerült valóban fellépni ellene, és az ugyan koprodukciónban fejlesztett védőoltások ellenére jelentős nézeteltérések is felmerültek az EU és az Egyesült Államok között. Ennek nemcsak az utazással összefüggő korlátozások kölcsönös feloldása volt az oka (2021 novemberéig az Egyesült Államok – bizonyos különleges esetek kivételével – tiltotta a beutazást), hanem a járvány gazdasági hatásai kezelésében felmerülő gazdasági eszközök nem megfelelő összehangolása is. A Covid-19 nem tűnt el, és hasonló járványok megkövetelnék a szoros együttműködést, amely felismerés létezik is, de a gyakorlati politika hagy kívánnivalót maga után. Végleges konklúziókat a Covid-19 kezelésével és az együttműködéssel kapcsolatban még korai levonni, annak ellenére, hogy cikkek tömkelege foglalkozik a témával, nem feltétlenül tudományosan megalapozott módon. Éppen ezért jelen tanulmány nem is kíván hosszabban foglalkozni az egyébként vitathatatlanul kulcsfontosságú kihívással.

A globális kérdések közös kezelésénél figyelembe kell venni, hogy általában igaz a tény, hogy az Egyesült Államok elsősorban azokban az esetekben lép fel tartósan, ahol biztonsági fenyegetést érzékel. A segélyezéspolitikát is elsősorban ez motiválja, azaz itt is előjön, hogy az amerikai politika alapvetően realista, míg az EU liberális. Nem véletlen, hogy a segélyezési politika amerikai szempontból tágabb kontextusba került már az 1990-es években. Ez annak is köszönhető, hogy a legfőbb motiváció már nem a kommunizmus feltartóztatása volt. A nem működő államok (amerikai szóhasználatban bukott vagy törékeny államok) újjáépítésének agendája kiemelt szerepet kapott Clintonnál, még inkább Bushnál, és ugyan a retorikából eltűnt, de nem vesztette el teljesen jelentőségét ma sem.⁴⁵ Ezeknél az „államépítési” műveleteknél kiemelkedően fontos, hogy megszűnjön a „sörétespuska-effektus”,⁴⁶ és az EU és az Egyesült Államok valóban összehangoltan végezze a segélyezést. A célok többé-kevésbé azonosak, de a megvalósítás során a koordináció hiánya számos nem várt következménnyel jár, ami magyarázza azt a „segélyezési fáradtságot”, amely egyébként az EU-t is jellemezni kezdte az új évezred második évtizedére.

Az EU és az Egyesült Államok kapcsolatának gazdasági dimenziója

Ezen a területen a legszorosabb az együttműködés, és annak története az EU létrejöttének (és elődjének) kezdeti időszakához is visszanyúlik. Nyilván az aktuális kérdések

⁴⁵ Lásd pl. RADA 2012.

⁴⁶ ETZIONI 2007.

közül kihagyhatatlan a megíusult szabadkereskedelmi egyezmény. A két fél sokáig folytatott tárgyalásokat a Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (TTIP) létrehozásáról, azonban a fundamentális ellentétek bizonyos területeken (akár az adatvédelem is ide sorolható, amiről lesz még szó) megakadályozták a sikeres lezárást, és Trump az EU ellen indított kereskedelmi háborúja csak hab volt a tortán. Hozzá kell tenni, hogy a szabadkereskedelemmel szemben mindkét oldalon a közvéleménynek is voltak fenntartásai. A TTIP a globális GDP 60%-át fedte volna le, a termékek kereskedelmének egyharmadát és a szolgáltatások kereskedelmének 42%-át.

Már a megállapodásokkal kapcsolatos tárgyalások esetében viták alakultak ki a befektetők védelmével kapcsolatban, a befogadó államok jogairól, illetve, hogy ki viheti a vitákat bíróság elé. Tulajdonképpen mindkét fél szuverenitási kérdést csinált az ügyből, amely eredeti célja a szabályozáson keresztül a kiszámítható befektetési környezet kialakítása és a politikai és gazdasági kérdések egyértelmű szétválasztása lett volna. Az amerikaiak azt kifogásolták, hogy nem mindegyik EU-tagállamban védik megfelelően a befektetőket az állami beavatkozástól, az EU viszont az amerikai igényekben az európai fogyasztók (államok) kiszolgáltatottsága növekedésének rémét látta. Végül nem a potenciális kerékkötőnek gondolt Franciaország, hanem Németország lett a legfőbb akadálya a tárgyalások lezárásának.⁴⁷ A német politika a közvéleményt követte, amely pedig abban hitt, hogy a gyengébb amerikai fogyasztóvédelmi szabályok és kontrolálatlan befektetések lesznek majd jellemzők (például csökkenő biztonsági sztenderdek az autógyártás területén).

Minden probléma ellenére 2013-ra sikerült azonosítani azokat a területeket, amelyek mentén a megállapodást kialakították volna.⁴⁸

- vámok és egyéb akadályok eltörlése a termékek kereskedelmében;
- szolgáltatások kereskedelmének megkönnyítése, beleértve az állami tendereken való indulás jogát;
- a szabályozási rendszerek összehangolása;
- közös fellépés a versenyt korlátozó gyakorlat ellen.

Trump egyértelműen a TTIP ellen fordult, ami nemcsak a valós értékelésen alapult, hanem azon a tényen is, hogy azt Obama forradalmi jelentőségűnek bélyegezte, és a neve túlságosan összekapcsolódott a szabadkereskedelemmel. Trump, aki büszke volt üzleti sikereire, egyszerűen nem engedte meg, hogy ne ő találja ki a részleteket. (Hasonlóan a TTIP ázsiai megfelelőjéhez a TPP-hez, amelyet pedig Trump felmondott a létező megállapodás ellenére.) Az amerikai félnek bizonyos szempontból az is hiúsági kérdést jelentett, hogy tulajdonképpen a TTIP nem más, mint az EU-ban létező egységes piac elveinek a földrajzi kiterjesztése az Atlanti-óceán másik oldalára. Ahogyan az európai integráció tekintetében is, a TTIP-tárgyalások során az álláspontok a mezőgazdasággal kapcsolatban voltak a legmerevebbek.

A TTIP ötlete sokkal több volt, mint egyszerű gazdasági kérdés, annak geopolitikai jelentőségét azonban az EU nem nagyon akarta elfogadni. Nem véletlen, hogy az amerikai jelenlétet igénylő, és az amerikai védőernyőtől leginkább függő balti

⁴⁷ GARDNER 2020.

⁴⁸ GARDNER 2020.

és közép-európai országok esetében volt a legnagyobb a várakozás a TTIP-val kapcsolatban, miközben kézzelfoghatóan pont ezek az országok profitáltak volna a legkevesebbet az egyezményből. A TTIP végérvényesen pontot tett volna az orosz eurázsiai uniós elképzelés kiterjesztése kérdésének a végére. És lássuk be, a kínai gazdasági befolyás növekedésének is gátat szabhatott volna a térségben. Ehelyett az amerikai fél egyoldalúan követelte – semmit nem nyújtva cserébe – az oroszok, valamint a kínaiak gazdasági jelenlétének elutasítását a régiós partnereitől. Pedig a TTIP-t végül is az Amerikai Egyesült Államok akadályozta meg.

A TTIP még nem teljesen halott, de nehéz elképzelni, hogy jelentős áttörésre kerülne sor Biden elnöksége alatt. Egyrészt mert jelenleg nem ez a prioritás, másrészt, ha figyelembe vesszük, hogy stratégiai kérdésekben sem tudtak megegyezni, akkor nehéz elképzelni, hogy a rendkívül bürokratikus uniós logikát össze lehet hangolni az amerikai hozzáállással a részletek tekintetében. Valószínű ugyanakkor, hogy inkább egy egyszerűbb transzatlanti szabadkereskedelmi övezetet lehet majd kialakítani, nem pedig az átfogóbb TTIP-t.

A TTIP-hez is kapcsolódik, de általában a gazdasági együttműködés fejlesztésének kiemelt területe vagy eseteként gátja az eltérő adatvédelmi szabályozási tradíciók léte. 2016-ban az EU és az Egyesült Államok egy új és minden korábbinál átfogóbb megállapodást hozott tető alá, az EU–USA adatvédelmi pajzsot (Privacy Shield).⁴⁹ A megállapodás segített volna úgy megtartani az adatvédelmi elveket, hogy a két fél cégei mégis hozzáférhessenek fogyasztók adataihoz. Nem meglepően ez beakadt az EU joggyakorlatába, és az Európai Bíróság 2020-ban az egész megállapodást érvénytelenítette. Biden hatalomra kerülése után a téma újra felmerült és tervbe vették az új megállapodás, a 2022-es nevén Transzatlanti Adatvédelmi Keretegyezmény (Trans-Atlantic Data Privacy Framework)⁵⁰ aláírását. A megállapodást nehezíteni fogja, hogy az EU-ban olyan tech-cégóriások ellen folynak perek és szigorodnak a működésükkel kapcsolatos feltételek, mint a Facebook vagy a Twitter.

Az adatvédelemmel kapcsolatban központi probléma, hogy valóban érvényesüljenek a Safe Harbour elvei,⁵¹ amelyről még 2015-ben azt állította az EU, hogy nem biztosít megfelelő védelmet a személyes adatok forgalmának a transzatlanti kereskedelemben. Az adatokat nemcsak gazdasági célokkal, hanem hírszerzési szempontokat figyelembe véve is felhasználták. Ez utóbbi szempontjából pedig a hírszerzési együttműködés területén létező együttműködést kell(ene) figyelembe venni. Szintén ide tartozik az internet teljes monitorozása, amely mindenképpen biztonsági cél (fentebb taglaltuk a biztonsági dimenzióánál), de kérdéseket vet fel az adatvédelem területén. Az amerikaiak egyébként nem értik az európai aggályokat, hogy pont az Egyesült Államoktól félnek, miközben az EU más szerződéses partnerei bizonyítottan tömegesen gyűjtenek adatokat hírszerző tevékenységük során. Erre Kína vagy Oroszország a legjobb példa, akik nagyon aktívak az EU-ban és gyakran gazdasági köntösbe csomagolják a hírszerzési tevékenységüket (lásd hosszú távú energiaszállítási szerződések, vagy az IT-infrastruktúra kiépítése). Az állami tömeges megfigyelések nem alaptalan fenntartásokat generálnak, de

⁴⁹ European Commission (é. n.).

⁵⁰ The White House 2022.

⁵¹ European Parliament Think Tank 2017.

az Egyesült Államok szerint azt az EU túldimenzionálja, az EU szerint pedig az Egyesült Államok visszaél a terrorizmus elleni közös küzdelem adta keretekkel.⁵²

Legaktuálisabb és legújabb ügy a gazdasági területen a zöld programok, a gazdasági kérdések és a világpolitikai amerikai célok metszetében is értelmezhető amerikai gazdaságpolitikai szándék. Az infláció globális probléma, de rövid távú hatása először mindenhol a belpolitikában jelenik meg. Az infláció elharapózó következményei a gazdaság egészét érintik, és azonnali nyomás nehezedik a kormányokra, hogy reagáljanak. Joe Biden ezt megtette a bevezetőben is említett IRA elfogadásával. Az ügy nem lezárt, és az amerikai–EU-kapcsolatok tekintetében még számos nyitott kérdést kell tisztázni. Az infláció európai probléma is, a zöld célok európaiak is, Kína gazdasági befolyásának növekedésével kapcsolatban az EU-nak is van véleménye. Ebből a szempontból az IRA jelenleg bonyolítja az európai–amerikai kapcsolatokat.

A digitalizáció tehát nem meglepő módon kiemelt területe a gazdasági együttműködésnek, és nem mentes a fentebbi dilemmáktól. A digitális gazdaság fejlesztése és az együttműködés az adatvédelmen kívül a kiberbiztonság fokozásának az igényét is felveti. A kibertér jórészt biztonsági dimenzióba tartozó ügy, és van is közös kialakított gyakorlat. A közvéleményt is érdekelte az elmúlt években, hogy Európában az Amazon, Google, Apple vagy Facebook (a média GAFAM)⁵³-ként említi, de nyugodtan hozzá lehetne tenni a Microsoftot is) milyen mértékben uralná az európai digitális piacot, ha nem léteznének a protekcionista szabályozások. Ezeknek a techóriásoknak a tevékenységével kapcsolatban az Egyesült Államokban is számos per volt, és az amerikai Kongresszus is vizsgálóbizottságot állított fel több esetben. Nem meglepő, hogy az EU-ban még erősebb trösztellenes tradíciók és szabályok esetében még több problémát vet fel ezeknek a cégeknek a gyakorlata. Amely területen biztosan megállapodás és együttműködés kell, az a szabályok harmonizációja, illetve a techcégek digitális tevékenységének és az abból származó bevétele megadóztatásának a kérdése. Ez nemcsak az Egyesült Államokat kell hogy aggassza, hanem az EU-t is, mert a tagállamok között is eltérnek a szabályok, és a koordinálatlan fellépés megjósolhatatlan következményekkel járhat a digitális piacon. Mindez felveti a kérdést, hogy létezik-e uniós egységes digitális piac, illetve az beletartozik-e a négy szabadság elvének körébe.

Összegzés

Az EU és az Egyesült Államok kapcsolatainak jövőjét rendkívüli módon terheli meg a nagyhatalmi politika kiújulása Európában és az orosz invázió, amely minden napirendet felülír. Különösen annak tekintetében érdekes mindez, hogy az EU és az USA viszonyát igyekeztek elsősorban amerikai érdekek mentén elválasztani a tisztán biztonsági, védelmi kérdésektől, amelyek fóruma a NATO. Azonban eddig is nehéz volt éles választóvonalat húzni, így nem meglepő, hogy a jövővel kapcsolatos kérdéseket is mindez homályossá teszi. Az orosz–ukrán háború és a fennálló nemzetközi jogi keretek és intézményrendszer által lefektetett szabályok figyelmen kívül hagyása és ilyen

⁵² Lásd Snowden- vagy Wikileaks-ügyek, amelyek megmutatták a kritikák ezen oldalát is.

⁵³ CHATZKY 2017.

súlyos megszegése sokkal égetőbb kérdéseket vet fel, mint hogy az európai kapcsolatai egyfajta „marsi” az Egyesült Államok amerikai kivételessége mellett folytatódnak, vagy a puha-liberális európai „vénszi” kivételesség lesz-e a sorvezető.

Jelen helyzetben egyértelműen a kemény (katonai) érvek és eszközök dominanciája jósolható meg, ami az EU-nak egyáltalán nem jó, mert a sokat hangoztatott nézet szerint az EU gazdasági óriás, de politikai törpe, azaz, ha nem lesz képes bizonyítani, hogy globálisan az EU-val biztonságpolitikai és védelmi kérdésekben is számolni kell, akkor nem lesz jelen az új nemzetközi rend kialakításánál. Ha ez a forogatókönyv valósul meg, akkor az Egyesült Államoknak nem is kell magyaráznia kivételességét, és az európai szövetségeseinek is az lesz a hosszú távú érdeke, hogy az amerikai dominancia ne csökkenjen Európában vagy a világban például Kína miatt.

Az EU–USA kapcsolatait alapvetően befolyásolja a világpolitika változása és annak a világrendnek az átalakulása, amely a transzatlanti viszonyrendszert a hidegháború után meghatározta. A Szovjetunió felbomlását követő évtizedekben számos történelmi fordulópontot éltünk meg, de elmaradt a második világháború realitásait tükröző nemzetközi intézményi rendnek a felülvizsgálata. Annak az intézményi felépítménynek, amely abból a feltételezésből táplálkozott 1991 után, hogy a nagyhatalmi háborúkat elfelejthetjük és a világ vezetői közösen, közös célokért képesek működtetni a rendszert. Mindez addig igaz volt, ameddig ezek a vezetők valóban nem voltak érdekeltek a rendszer erőszakos újragondolásában. Leegyszerűsítő megközelítés, de mégis világosabban mutat rá erre a helyzetre a nemzetközi jog (azaz a nemzetközi béke és biztonság) öreként számon tartott ENSZ alaplogikája. Az ENSZ Alapokmány alappillére a fegyveres erőszak tilalma és a kollektív biztonság elve alapján az ENSZ tagjai megbüntetésének a lehetősége, amennyiben azok vétének a szabályok ellen. Azonban eredetileg a hatékonyság miatt kitalált, majd a Szovjetunió részvételét biztosítandóan létrehozott Biztonsági Tanács működése mindig is magában hordozta annak veszélyét, hogy az állandó tagok mégis csak egyenlőbbek az egyenlőknél. Azaz röviden, a rendszer addig működik, ameddig egy állandó tag nem kerülne a „vádoltak padjára” és nem ellene kellene a szabályokat alkalmazni, hiszen a fékként szolgáló „vétójog” mögé bújva jelen esetben Oroszországgal szemben az ENSZ tehetetlen. (Lássuk be Kínával is hasonló lenne a helyzet.)

Mai világunk kikerülhetetlen jellemzője a nemzetközi szereplők egymásra utaltsága, a folyamatok közötti átfedések és a nemzetközi események tömkelegének párhuzamos jelenléte. Ezt jól mutatják az EU–USA kapcsolatrendszerének legintenzívebb területei. E területek között a politikai-biztonsági területen egyértelműen az Egyesült Államok tölti be a vezető szerepet, de például a globális „nemzetközi kormányzást igénylő területeken, mint a környezetvédelem az EU a normatív, példamutató és vezető hatalom. Gazdasági területen mindkét fél nem meglepő módon önérdékkövető és a haszonmaximalizálás logikáját követi, azzal a különbséggel, hogy az EU álláspontja már egy egyeztetett, kompromisszumos (hiszen 27 tagország érdekeit kell figyelembe venni) folyamat eredménye. Az amerikai álláspontot ezzel szemben gyakrabban vezérli rövidebb távú belpolitikai érdekek által meghatározott hozzáállás. Washington nehezen érti meg az egységes piac lényegét, és gyakran a saját érdekei mentén közvetlenül a tagállamokhoz fordul, nem titkoltan nyomásgyakorlási céllal. Így alakulhatott ki a legszorosabb szövetségesek között egyfajta kereskedelmi háború például Trump elnöksége alatt.

Az EU-n belül is számos súrlódás jelenik meg a tagállami érdekek eltérése mentén, ezért nehéz egységes EU-s karakteres álláspontról beszélni. Nem mindegy, hogy mit értékelünk az EU–USA kapcsolatok terén sem: azaz Brüsszelt állítani a középpontba és a valóban egységes EU-t nem ugyanaz, mint a valóságot gyakrabban tükröző tagállami politikákat. Jelen tanulmány figyelembe véve mindezt és nem elfelejtve a tagállami politikák összehangolásának a folyamatát inkább az uniós szintet vizsgálta, ugyanakkor kitekintést adva a hazánk számára még közvetlenebbül fontos visegrádi régió politikai realitásaira ebben a kontextusban.

Mind a kifejezés, „új világrend”, mind annak mélyebb értelmezése népszerű témája volt a nemzetközi szakirodalomnak az elmúlt három évtizedben. Azonban egy téma felkapottsága nem jelenti, hogy azzal már nem érdemes tovább foglalkozni, főleg annak figyelembevételével, hogy mennyi olyan esemény történt 1991 óta, amelyet a szakértők korszakváltónak értékeltek. A fentebbi gondolatmenet értelmében különösen igaz az EU és az Egyesült Államok kapcsolatainak jelenére, annak figyelembevételével, hogy nem szűnt meg az új világrend igénye, de nem mindegy, hogy azt egy erőszakosan, egyoldalúan fellépő hanyatló és magát sarokba szorítva érző hatalom, Oroszország diktálja, vagy egy őszinte amerikai–európai párbeszédre alapuló folyamat fogja-e kialakítani.

Már az orosz invázió előtt is turbulens éveket éltünk meg, és 2020 és 2021 során is számos olyan multidimenzionális, párhuzamosan megjelenő kihívással kellett szembenéznünk, amelyekkel kapcsolatban számos elemzés megjelent a nemzetközi szakirodalomban, de megnyugtató válaszok nem érkeztek. Azaz ezek a kihívások – Kína globális szerepének növekedése, a nem kielégítően menedzselt brexit, Európa energiabiztonsága, az illegális migráció és természetesen a Covid-19-világjárvány – még mindig velünk vannak annak ellenére, hogy a napirendet egyértelműen a háború dominálja.

Az elmúlt három évtizedben globálisan lecsapódó kihívások világossá tették, hogy azok a nemzetközi intézmények és valójában a nemzetközi rend, amelyet a második világháború realitásából tanulva hoztak létre a győztes nagyhatalmak, nem képesek minden, a mai világunkban megjelenő fenyegetést megnyugtatóan és rugalmasan kezelni. Ez nem azt jelenti, hogy a biztonsági architektúra érvénytelen, hanem azt, hogy igény van a regionálisan megjelenő eltérések figyelembevételével átgondolt reformra. Ebben az EU-nak és az Egyesült Államoknak kiemelkedő szerepe van, ami súlyos felelősséget is jelent, nem mindegy, hogyan élnek a politikai döntéshozók ezzel a lehetőséggel, és a felelősségük teljes tudatában lesznek-e képesek az ideológiai vitákon felülemelkedve valóban tartós rendet kialakítani és működtetni.

Irodalomjegyzék

- ALGHANNAM, Heshman – YAGHI, Mohhamed (2022): Biden's Trip to Saudi Arabia: Successes and Failures. *Carnegie Endowment for International Peace*, 2022. augusztus 11. Online: <https://carnegieendowment.org/sada/87662>
- BRATTBERG, Erik (2020): How Washington Views New European Defense Initiatives? *Carnegie Endowment for International Peace*, 2020. március 3. Online: <https://bit.ly/43OoMZ9>

- CHATZKY, Andrew (2017): France's Tech Tax: What to Know. *Council on Foreign Relations*. 2019. július 17. Online: www.cfr.org/in-brief/frances-tech-tax-what-know
- Congressional Research Service (2022): *U.S.-European Relations in the 117th Congress*. Washington, D.C.: CRS. Online: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11094>
- Council of the European Union (2005): *Initiative to Enhance Economic Integration and Growth*. Online: www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201004/20100427ATT73625/20100427ATT73625EN.pdf
- ETZIONI, Amitai (2007): *Security First: For a Muscular, Moral Foreign Policy*. New Haven: Yale University Press.
- European Commission (2019): *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, The European Green Deal*. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52019DC0640>
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/541 irányelve (2017. március 15.) a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32017L0541>
- European Commission (é. n.): *EU-US Data Transfers*. Online: <https://bit.ly/3mUXmAb>
- European Commission (2021): *EU-US Launch Joint Technology Competition Policy Dialogue to Foster Cooperation in Competition Policy and Enforcement in Technology Sector*. 2021. december 7. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_6671
- European Commission (2022): *The Ninth U.S.-EU Energy Council*. 2022. február 7. Online: https://ec.europa.eu/info/news/ninth-us-eu-energy-council-2022-feb-07_en
- European Community (1990): *Transatlantic Declaration on EC-US Relations*. Online: www.europarl.europa.eu/cmsdata/124320/trans_declaration_90_en.pdf
- European Council – Council of the European Union (2021): *EU-US Summit Statement*. Online: www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2021/06/15/
- European External Action Service (1998): *Transatlantic Economic Partnership*. Online: https://eeas.europa.eu/archives/docs/us/docs/trans_econ_partner_11_98_en.pdf
- European Parliament Think Tank (2017): *From Safe Harbour to Privacy Shield: Advances and shortcomings of the New EU-US Data Transfer Rules*. 2017. január 19. Online: [www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_IDA\(2017\)595892](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_IDA(2017)595892)
- European Union (1995): *The New Transatlantic Agenda*. Online: www.europarl.europa.eu/cmsdata/210469/New-Transatlantic-Agenda_EN.pdf
- Europe Daily Bulletin (2011): *Terrorism and Cybercrime, EU-US Meeting*. 2011. április 15. Online: https://agenceurope.eu/aewebsite_dev/en/bulletin/article/10359/24
- Europol (2021): *European Union Terrorism Situation and Trend Report*. Online: <https://doi.org/10.2813/677724>
- GARDNER, Anthony (2020): *Stars with Stripes*. London: Palgrave. Online: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-29966-8>

- GARDNER, Anthony L. – EIZENSTAT, Stuart (2010): *New Treaty, New Influence?* *Foreign Affairs*, 2010. március 1. Online: www.foreignaffairs.com/articles/europe/2010-03-01/new-treaty-new-influence
- GARDNER, Hall szerk. (2017): *NATO and the European Union: New World, New Europe, New Threats*, New York: Routledge. Online: <https://doi.org/10.4324/9781315248332>
- IÑIGUEZ DE HEREDIA, Marta (2020): Military Capacity Building as EU's New Security and Development Strategy. In JOHANSSON-NOGUÉS, Elisabeth – VLASKAMP, Martijn C. – BARBÉ, Esther (szerk.): *European Union Contested*. Barcelona: Springer, 173–190. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-33238-9_10
- MCGRATH, Matt (2020): Climate Change: US Formally Withdraws from Paris Agreement. *BBC*, 2020. november 4. Online: www.bbc.com/news/science-environment-54797743
- Megállapodás az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió között az utas-nyilvántartási adatállomány felhasználásáról és az Egyesült Államok Belbiztonsági Minisztériumának való továbbításáról. 22012A0811(01). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A22012A0811%2801%29>
- MISZLIVETZ Áron (2021): Varázslat egy csapásra? Az EU-USA kapcsolatok jövője. *Ludovika.hu*, 2021. január 21. Online: www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2021/01/21/varazslat-egy-csapasra-az-eu-usa-kapcsolatok-jovoje/
- PEERS, Steve (2014): The Next Multi-year EU Justice and Home Affairs Programme Views of the Commission and the Member States. *Statewatch*, 2014. március 12. Online: www.statewatch.org/media/documents/analyses/no-238-new-jha-programme.pdf
- RADA Péter (2007): Átalakuló biztonsági kihívások. In RADA Péter (szerk.): *Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban*, Budapest: Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 53–72.
- RADA, Péter (2012): End of Post-Modern Realism in the United States' Democracy Promotion Strategy? Lessons from North-Africa and the „Arab Spring”. In ONDREJCSAK, Robert (szerk.): *Panorama 2011*. Bratislava: Centre for European and North Atlantic Affairs (CENAA), 135–154.
- RADA Péter (2019): Megváltozó világunk és a biztonsági kihívások átalakulása. In SZÁLKAI Kinga – BARANYI Tamás Péter – SZARKA E. Luca (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák*. Budapest: Antall József Tudásközpont, 15–23.
- ROBINSON, Kali, (2022): What is the Iran Nuclear Deal? *CFR*, 2022. július 20. Online: www.cfr.org/background/what-iran-nuclear-deal
- THRUSH, Glenn (2017): Trump's New Travel Ban Blocks Migrants from Six Nations, Sparing Iraq. *The New York Times*, 2017. március 6. Online: www.nytimes.com/2017/03/06/us/politics/travel-ban-muslim-trump.html
- VINOCUR, Nicholas (2022): Europe has Met Its Pain Threshold on Russia Sanctions. It Wasn't That High. *Politico*, 2022. március 16. Online: www.politico.eu/article/europe-met-pain-threshold-russia-sanctions-not-high/
- WATT, Andrew (2022): Recovery and Resilience: Stop-Gap or Sea-Change? *Social Europe*, 2022. május 30. Online: www.socialeurope.eu/recovery-and-resilience-stop-gap-or-sea-change

The White House (2022): *United States and European Commission Announce Trans-Atlantic Data Privacy Framework*. 2022. március 25. Online: www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/03/25/fact-sheet-united-states-and-european-commission-announce-trans-atlantic-data-privacy-framework/

WRIGHT, Thomas (2021): *The Center Cannot Hold*. *Foreign Affairs*, 2021. augusztus 24. Online: www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-08-24/center-cannot-hold

